

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

1-son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 1 (6) – 2026

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Yakubov Akmal

SOVET HOKIMIYATINING TURKISTONDA SOVET RESPUBLIKALARINI BARPO ETISH BO'YICHA SIYOSATI	09-21
--	-------

Сапарбаев Бунёд Хуррамбек оглы

МЕЖДУ ДИПЛОМАТИЕЙ И ИМПЕРСКОЙ СТРАТЕГИЕЙ: ВЗАИМООТНОШЕНИЯ ХИВИНСКОГО ХАНСТВА И РОССИИ В ПЕРИОД ПРАВЛЕНИЯ МУХАММАДА РАХИМХАНА I (1806–1825 гг.)	22-31
--	-------

Gadoyev Dadaxon Xayrulloevich

DEGGARON MASJIDINING SOVET O'LKASHUNOSLARI TOMONIDAN O'RGANILISHI	32-47
---	-------

Dadajonov Tursunboy Abdusamatovich

QO'QON XONLIGI DAVRIDA HARBIY KUCHLARNING QUROL-ASLAHALAR BILAN TA'MINLANISHI VA MODDIY BAZASINING RIVOJLANISH JARAYONI	48-53
--	-------

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Umurzaqova Umida Nosirjanovna, Gafurjonov Jamshidbek Furkat o'g'li

SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISHNI IQTISODIY-EKOLOGIK OPTIMALLASHTIRISH IMKONIYATLARI BO'YICHA JAHON TAJRIBASI TAHLILI	54-58
--	-------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Yunusova Manzuraxon Pazliddinovna

O'ZBEKISTONDA O'ZINI O'ZI BOSHQARISH ORGANLARINI FUQAROLIK JAMIYATINING MUHIM INSTITUTI SIFATIDA ISLOH ETISH JARAYONI	59-68
--	-------

Karimov Xurshid Abdumannabovich

AN'ANA VA AXLOQIY UNIVERSALIZM – FALSAFIY KOMPARATIVISTIKA KONTEKSTIDA	69-74
---	-------

Egamberdiyev Baxriddin Baxodir o'g'li

O'ZBEKISTONDA MAHALLIY ODATLAR VA MAROSIMLARNING SHAKLLANISHI VA ULARNING FALSAFIY-TARIXIY MOHIYATI.....	75-82
---	-------

Norqulov Shahzod Shuhrat o'g'li

IJTIMOIIY REKLAMA TUSHUNCHASI: MOHIYAT VA FUNKSIYALAR	83-87
---	-------

Beshimov Xamidjon Sayidovich

FUQAROLIK JAMIYATI TARAQQIYOTIDA INSON QADRINI BELGILASH MEZONLARI HAMDA ZAMONAVIY JAMIYATDA INSON QADRINI TA'MINLASHDA KASABA UYUSHMALARINING ROLI.....	88-96
--	-------

Нишонов Сарвар Жасур угли

ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ СМЫСЛООБРАЗУЮЩИХ КАТЕГОРИЙ СОЦИАЛЬНОЙ ЖИЗНИ ЛИЧНОСТИ (НА ПРИМЕРЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ХУСЕЙНА ВАИЗА КАШИФИ)..	97-105
---	--------

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Uzakova Go'zal Sharipovna

SHAHARLARDA ATROF MUHIT MASALALARINI HAL ETISHDA JAMOATCHILIK
ISHTIROKINI TA'MINLASHNING HUQUQIY MASALALARI..... 106-112

Eshimbetov G'ulomjon Sultonbayevich

ICHKI ISHLAR ORGANLARINING KADRLAR BILAN ISHLASH XIZMATLARI
FAOLIYATINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI 113-122

Egamberdiyev Vohidjon Otabekovich

JAZONI IJRO ETISH MUASSASASIDAN OZOD ETILGAN SHAXSLARNI IJTIMOY
REABILITATSIYA QILISH VA MOSLASHTIRISH TUSHUNCHASI
HAMDA IJTIMOY ZARURATI 123-132

Марданов Жасурбек Отабек угли

УГОЛОВНОЕ ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ВОВЛЕЧЕНИЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНЕГО В
АНТИСОЦИАЛЬНОЕ ПОВЕДЕНИЕ 133-138

Mamadjonov Temurali Barotjon o'g'li

FUQARONI BEDARAK YO'QOLGAN DEB TOPISH VA VAFOT ETGAN
DEB E'LOH QILISHNING AYRIM MASALALARI 139-143

Jumumbetov Rasul Jengizbayevich

GEOGRAFIK KO'RSATKICHLARDAN FOYDALANISH HUQUQIY
TA'MINLASH MUAMMOLARI 144-150

Suyunov Bobir Bahodirovich,

RAQAMLI JAMIYATDA TALON-TAROJLIK:
KIBER-XAVFLAR VA ULARNI OLDINI OLISH YO'LLARI..... 151-155

Kdirbaeva Altinay Maksetbaevna

ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA XOTIN-QIZLAR XIZMAT O'TASH TARTIBINI
BELGILASHGA DOIR RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASINING ILMIY TAHLILI 156-163

Abduhoshimov Ismoil Abdug'ani o'g'li

KORRUPSION JINOYATLARNING O'ZIGA XOS TAHLILI..... 164-168

Хошимова Юлдузхон Олимжоновна

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРИЗНАНИЯ ОБЩЕИЗВЕСТНЫХ
ТОВАРНЫХ ЗНАКОВ 169-175

Abdugaffarov Davronbek Dilshod ugli

ALIGNING UZBEKISTAN'S PRIVATE INTERNATIONAL LAW WITH WTO PRINCIPLES:
THE ROLE OF CHOICE OF LAW IN GATS IMPLEMENTATION 176-180

Aripov Abid Adilovich

O'ZBEKISTONDA CHET EL FUQAROSI TUSHUNCHASI VA HUQUQIY MAQOMI..... 181-189

Tolibbayeva Malika Ulmasjon qizi

ADVOKATNING IQTISODIY VA FUQAROLIK PROTSESSIDAGI ISHTIROKI:
XORIJIY VA MILLIY QONUNCHILIK TAHLILI..... 190-197

Нормуродова Азиза Азимжон кизи

СЕКСУАЛЬНОЕ НАСИЛИЕ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИЗОБРАЖЕНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ
УЗБЕКИСТАН: ОЦЕНКА ДЕЙСТВУЮЩЕГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И ПУТИ ЕГО
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ 198-204

Abdullayeva Parvina Baxrillovna

RAQAMLI PLATFORMALAR BILAN BOG'LIQ TUSHUNCHALAR TALQINI 205-212

Nurmatov Jasur

OLIY TA'LIM MUASSASALARI TALABALARI O'RTASIDA HUQUQBUZARLIKLAR
PROFILAKTİKASINING RETROSPEKTIV TAHLILI 213-222

Шадуева Сайёра Арифовна

ОСОБЕННОСТИ РАССМОТРЕНИЯ ДЕЛ О ПРИМЕНЕНИИ МЕР ПРАВОВОГО
ВОЗДЕЙСТВИЯ К СУБЪЕКТАМ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА 223-233

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Umarov Bahrom Norboyevich

DARSLIK MANTLARI VA KOMPETENSIYA PARADIGMASI:
NISBAT MUNOSABAT VA O'ZARO BOG'LIKLIK ("ONA TILI DARSLIGI MISOLIDA")..... 234-241

Qurbonova Barchinoy Mirzahamdammovna

TOPOGRAFIK KARTALARGA OID TUSHUNCHALAR, ENG MUHIM SHARTLI BELGILAR
VA LANDSHAFT DIZAYNIDA ICHKI FAZOVIIY MUHIT, HAJMIY SHAKL
VA TEVARAK-ATROF 242-246

Haqberdiyev Baxtiyor Rustamovich

QALAMTASVIRDA GEOMETRIK SHAKLLARDAN TASHKIL TOPGAN NATYURMORT
HAMDA TEXNIK VA SAN'AT FANLARINI TURLI FANLAR BILAN INTEGRATIV
HAMDA SINERGETIK O'QITISHNI NAZARIY YECHIMLARI 247-251

Temple Chimuany Odimegwu

REVIEW ON FILLER EFFECT OF VARIOUS NONREACTIVE MATERIALS
IN CONCRETE 252-265

Arustamyan Yana Yuryevna, Toshpo'latov Omonulloxon Ulmas o'g'li

O'ZBEKISTON XUSUSIIY UNIVERSITETLARIDA TA'LIMNI BOSHQARISHNING
HOZIRGI HOLATI, STRATEGIK YECHIMLARI VA ISTIQBOLDAGI RIVOJLANISH
SSENARIYLARI 266-271

Berdiyeva Nilufar Berdiyeva qizi

INNOVATSION YONDASHUVNING BO'LAJAK PEDAGOG VA TARBIYACHILARNING
IJODIIY KOMPETENSIYASIGA TA'SIRI 272-277

Otamuratov Maqsudbek Shonazarovich

O'ZBEKISTON OLIY TA'LIMIDA KREDIT-MODUL TIZIMINING PEDAGOGIK
ASOSLARI VA UNING TA'LIM JARAYONIGA TA'SIRI 278-283

Kurbonova Shoxsanam

TASVIRIIY SAN'AT FANLARINI O'QITISHDA O'QUVCHILAR O'QUV-IJODIIY
FAOLIYATINI INTEGRATIV RIVOJLANTIRISH METODIKASI..... 284-289

Toxirov Shaxzod Toxirovich

IJTIMOIIY INTELEKTNING TARKIBIIY QISMLARI VA UNING PEDAGOGIK
FAOLIYATDA TUTGAN O'RNI..... 290-294

Raximdzhanova Malikaxon Gapurdzhanovna, Baybabayeva Shoiraxon Ismatovna

GLOBAL KONTEKSTLARGA MADANIYATLARARO KOMPETENSIYA
UCHUN TANQIDIIY FIKRLASH 295-300

Received: 16 December 2025

Accepted: 1 January 2026

Published: 15 January 2026

Article / Original Paper

METHODOLOGY OF INTEGRATIVE DEVELOPMENT OF TRAINING AND CREATIVE ACTIVITIES OF STUDENTS IN THE FIELD OF FINE ARTS

Kurbonova Shoxsanam

Lecturer, Department of General Professional Sciences,
Alfraganus University

E-mail: shoxsanamkurbonova1994@gmail.com

Abstract. This article discusses the methodology for developing students' educational and creative activities based on an integrative approach in the process of teaching fine arts disciplines and genres. The article analyzes the possibilities of teaching theoretical and practical aspects of fine arts in an inextricable link with other disciplines, and the formation of creative thinking, imagination, artistic thinking and professionally oriented competencies in students. The effectiveness of integrative educational technologies, a synergistic approach, problem-based and project-based teaching methods is substantiated. Methodological recommendations are also developed to activate students' independent creative activities. Recommendations are given to improve the quality of teaching fine arts disciplines, strengthen interdisciplinary connections, and comprehensively develop students' creative potential.

Keywords: fine arts, music, theater, cinema, choreography, architecture, applied decorative arts, idea, form, aesthetics, architecture, miniature, painter, sculptor, architect, potter, composer, writer, design, color, graphics, total, animalistic, mythological, landscape, marina, architecture, photography, portrait.

TASVIRIY SAN'AT FANLARINI O'QITISHDA O'QUVCHILAR O'QUV-IJODIY FAOLIYATINI INTEGRATIV RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Kurbonova Shoxsanam

Lecturer, Department of General Professional Sciences,
Alfraganus University

Annotatsiya. Ushbu maqolada tasviriy san'at fanlarini va janrlarini o'qitish jarayonida o'quvchilarning o'quv-ijodiy faoliyatini integrativ yondashuv asosida rivojlantirish metodikasi yoritilgan. Maqolada tasviriy san'atning nazariy va amaliy jihatlari boshqa fanlar bilan uzviy bog'liq holda o'qitish, o'quvchilarda ijodiy fikrlash, tasavvur, badiiy tafakkur va kasbiy yo'naltirilgan kompetensiyalarni shakllantirish imkoniyatlari tahlil qilingan. Integrativ ta'lim texnologiyalari, sinergetik yondashuv, muammoli va loyiha asosida o'qitish metodlarining samaradorligi asoslab berilgan. Shuningdek, o'quvchilarning mustaqil ijodiy faoliyatini faollashtirishga xizmat qiluvchi metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tasviriy san'at fanlarini o'qitish sifatini oshirish, fanlararo bog'liqlikni mustahkamlash hamda o'quvchilarning ijodiy salohiyatini kompleks rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at, musiqa, teatr, kino, xoreografiya, me'morchilik, amaliy bezak san'ati, g'oya, shakl, estetika, me'morchilik, miniatyura, rassom, haykaltarosh, me'mor, kulol, bastakor, yozuvchi, dizayn, rang, grafika, total, animalistik, mifologik, peyzaj, marina, arxitektura, fotografiya, portret.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6I1Y2026N34>

Kirish. Tasviriy san'at — eng qadimiy va keng tarqalgan san'at turlaridan biridir. Aslida san'atning turlari juda ko'p. Ular badiiy adabiyot, musiqa, tasviriy san'at, teatr, kino, xoreografiya, me'morchilik, amaliy bezak kabi boshqa san'at turlari ham mavjuddir. Odatda, haqqoniy borliqni tasviriy obrazlarda, shakllarda fazoviy kenglikda yoki tekislikda (qog'oz

yuzasida) aks ettiradigan san'at tasviriy san'at deb ataladi. Tasviriy san'at insoniyat tarixida muhim rol o'ynaydi. U bizga o'tmishni o'rganishga, turli xalqlar madaniyatini tushunishga va o'zimizni anglashga yordam beradi. Tasviriy san'at — bu insonning ichki dunyosini, his-tuyg'ularini, g'oyalarini va kuzatuvlarini vizual shakllar orqali ifodalashga qaratilgan san'at turi. Uning asosiy maqsadi — estetik zavq berish, fikrlashga undash va tomoshabinni o'ziga jalb qilish.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Tasviriy san'at tushunchasi keng ma'noga ega. XIX asrgacha me'morchilik, haykaltaroshlik va rangtasvir tasviriy san'atning turlari bo'lib hisoblangan. Asrning oxirlarida esa grafika tasviriy san'atning eng muhim va hozirjavob turlaridan biriga aylandi. Mamlakatimizda tasviriy san'at darslarida ijodiy faoliyatlarini integratsiyalashtirib o'qitish prinsiplarini qo'llash yuzasidan rassom-pedagoglardan O'.Tansiqboev, I.Ikromov, Ch.Ahmarov, A. Abdullaev, M. Nabiyeu, R.Xasanov, B.R.Haqberdiyev, O'.Nurtoev, S. Abdirasilov, S. Bulatov, T. Koxanskiy, M.Fisher, B.Azimov, S.Abdullayev, B.Oripov, K.Vashburn, N. Leytes, B.Blumlar ilmiy izlanishlar olib borishga bir bir qancha kerakli manbalar yozishgan. Tasviriy san'at darslarida o'quv ijodiy faoliyatini integrativ tashkil etishda, ta'lim oluvchilarning rivojlanish ko'rsatgichi ularning qobiliyatlariga qarab o'quv-ijodiy faoliyatini integrativ rivojlantirish yo'llari, usullari, shakllari tanlab olinishi tushuniladi. Tabaqalashtirilgan ta'limning bunday turida sinfdagi o'quvchilarning individual psixologik xususiyatlaridan kelib chiqib, o'quvchilar bilan individual ishlar olib boriladi. Buning uchun xar bir o'qituvchi bolalarning individual-psixologik xususiyatlari: qobiliyatlari, diqqat, sezgi, idrok, xotira, tafakkur, tasavvur, nutq, iroda, emotsionallik, qiziqishlari haqida tasavvurga, o'quvchilarning xarakteri, xulq-atvori temperament tiplari haqida tushunchaga ega bo'lishi kerak [1. 546-b].

Muhokama. So'nggi 20 yil ichida san'atning dizayn kabi turi ham o'z-o'zini topdi. Tasviriy san'atning hamma turlari bir-biriga juda yaqin va ularning bir qator o'xshashliklari bor. Lekin har birining o'ziga xos tasvirlash uslublari va texnikasi mavjud. Bundan tashqari, ularning har biri ishlatilish o'zi, tasvirlaydigan mavzusi, ishlanish uslubiga qarab bir qator turlarga va janrlarga bo'linadi. O'zbek xalqi o'zining tasviriy, amaliy, me'morchilik san'ati bilan faxrlansa arziydi. Chunki, O'zbekiston hududida eramizdan avval ham tasviriy san'atning rangtasvir, haykaltaroshlik, me'morchilik turlari nihoyatda rivojlandi, ularning namunalari Varaxsha, Afrosiyob, Holchayon, Tuproq qal'a, Bolalik tepa, Ayritom, Dalvarzin tepa, Fayoz tepa, Qo'yqirilgan qal'a, Ajina tepa, Teshik qal'a va boshqa bir qator joylardan topilgan. Amir Temur va Temuriylar davri davrida tasviriy san'at turlaridan me'morchilik, miniatyura gullab – yashnadi [2. 388-b].

Bu davrda miniatyura va kitob grafikasi shunchalik rivojlandiki, u nafaqat Sharq, hattoki Yevropa mamlakatlari san'atiga ham o'z ta'sirini ko'rsatgan. Natijada, Samarqand, Buxoro, Xirof miniatyura maktablari bilan bir qatorda Bag'dod, Tabriz, Sherof, Ozarbayjon, Hind, Isfahon, Turk miniatyura maktablari ham shakllandi va rivojlandi. Tasviriy san'at rivojlanishi davomida, uzoq yillar barcha janrlarda ijod qilish bir-biri bilan birga bordi. Odamlar tomonidan biror — bir ish, narsa, buyum va hokazolar mohirlik bilan bajarilishi va maromiga yetkazilib ishlanishi insonning san'atkorlik darajasini bildiradi. Shu boisdan ham rassom, haykaltarosh, me'mor, kulol, bastakor, yozuvchi va boshqa ijodkorlar yaratgan asarlarni san'at asarlari deyiladi [3. 132-b].

Natija. Tasviriy san'atga quyidagi turlar kiradi:

- ✚ Bo'yoqlar yordamida tasvirlar yaratish rassomlar uchun bo'yoqlar yordamida tasvirlar yaratish — bu rassomlik san'atidir. Rassomlikda turli xil bo'yoqlar (masalan, moybo'yoq, akvarel, tempera, akril) yordamida tuval, qog'oz, yog'och yoki boshqa sirtlarda tasvirlar yaratiladi. Rassomlar o'zlarining g'oyalarini, his-tuyg'ularini va kuzatuvlarini bo'yoqlar orqali ifodalaydilar. Rassomlik — bu tasviriy san'atning eng qadimiy va keng tarqalgan turlaridan biri. U nafaqat bo'yoqlar va sirtlar bilan cheklanib qolmay, balki juda ko'p texnika, uslub va janrlarni o'z ichiga oladi.
- ✚ Rangtasvir — rangli. voqelikni badiiy tasvirlash va talqin qilish; tomoshabin fikri va tuyg'ulariga ta'sir etishning muhim vositasi; muhim ijtimoiy mazmun va rang-barang g'oyaviy vazifalarga ega. Rang orqali borliq yoki xayoliy dunyoni ko'rinarli shakllarda tasvirlaydi. Ranglar cheksizligini, undagi narsalarning rang-barangligini, moddiylikni hajm va fakturasini ko'rsatishi, harakat, inson ruhiyatidagi o'zgarishlar, murakkab hissiy kechinmalar, o'y-xayollarni aks ettirishi mumkin.
- ✚ Janrli rangtasvir — xalq turmush shakllari va uni o'rab turgan voqelikni aks ettirish sifatida kundalik hayot manzaralarini badiiy tasvirlash. Bunday tasvir haqiqiy, xayoliy yoki yaratuvchisi tomonidan romantik bo'lishi mumkin. Janrli rangtasvirga misollar bozor manzaralari, bayramlar, interyerlar, ko'cha sahnalari va boshqalar. Janrli rangtasvir bu asosan hayotdan olingan tasvirlar bo'lib, rassom uni badiiy fantaziya bilan boyitib yaratadi. Bu janrlar hayotni aks ettirib, undagi turli holatlarni ko'rsatadi va ko'pincha ma'naviy yoki axloqiy g'oyalarni ifodalaydi.
- ✚ Grafika — qog'ozda turli xil texnikalar yordamida tasvirlar yaratish (masalan, qalamtasvir, gravyura, litografiya). Tasviriy san'atda grafika — bu tasvirlarni qog'oz yoki boshqa sirtlarda qo'lda yoki bosma usullar yordamida yaratish san'atidir. Grafika rangli yoki oq-qora bo'lishi mumkin va u o'zining aniqligi, chiziqlarning nafisligi va ko'paytirish imkoniyati bilan ajralib turadi. Qalam, ko'mir, sangina, pastel, ruchka va boshqa materiallar yordamida yaratilgan tasvirlar qo'lda chizishga kiradi. Bunga rasm, eskiz, etyudlar kiradi. Maxsus tayyorlangan shakllardan (doskalar, toshlar, ekranlar) bosma usulda yaratilgan tasvirlardir. Grafika san'ati tasviriy san'atning muhim bir qismi bo'lib, u o'zining o'ziga xos xususiyatlari va imkoniyatlari bilan ajralib turadi.
- ✚ Mifologik janr — bu tasviriy san'at bo'limi bo'lib, unda turli xalqlarning qadimiy afsonalari, afsonalari, afsonalari yoki ertaklari asarlar syujeti uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Mifologik janrdagi rasmlar ko'pincha allegorik va ramziy ma'noga ega. Mifologik janr an'anaviy ravishda san'atdagi yuqori ma'naviy va axloqiy ideallarni aks ettiradi.
- ✚ Haykaltaroshlik — hajmli shakllar yaratish (masalan, tosh, yog'och, metallardan). Haykaltaroshlik bajaradigan vazifasi va mazmuniga ko'ra bir necha turlarga bo'linadi: monumental haykaltaroshlik, bezak haykaltaroshligi, dastgoh. Haykaltaroshlikning 2 asosiy ko'rinishi — aylanib kuzatish imkonini beruvchi dumaloq haykal hamda faqat bir tomondan ko'rishga mo'ljallangan bo'rtma (qabariq) tasvir relyef turi farqlanadi. Relyef, o'z navbatida, yuzaga nisbatan bir oz bo'rttirib ishlanadigan barelyef hamda tasvir yuzaga nisbatan ancha bo'rttirib ishlanadigan gorelyefta bo'linadi; shuningdek nursoya o'yini hisobiga tasvir ko'zga tashlanadigan tekis yuzaga ishlanadigan yana o'yma ko'rinish mavjud.
- ✚ Batal — tasviriy san'atning urush va harbiy hayot mavzulariga bag'ishlangan janri. XX asrga kelib jahon urushlari davrida yaratilgan, urush dahshatlari, xalq boshiga tushgan

kulfatlar, ozodlik uchun kurash g'oyalarini aks ettirgan asarlarda batal janri, tarixiy va maishiy janrlar o'zaro uyg'unlashib ketdi. Ijtimoiy va milliy ozodlik harakatlari batal janrida burilish yasadi, uning imkoniyat doirasini kengaytirdi, badiiy mazmunini boyitdi.

- + Dizayn — estetik va funksional jihatdan qulay muhit yaratish (masalan, interyer dizayni, grafik dizayn). Dizayn tafakkuri bu ko'nikmalar to'plamiga asoslangan muammolarni hal qilishning innovatsion jarayoni. Ushbu yondashuv bir necha o'n yillar davomida mavjud bo'lib, lekin u faqatgina 2008 yilgi Garvard Business Review jurnalining IDEO dizayn kompaniyasi rahbari va prezidenti Tim Braunning "Dizayn tafakkuri" nomli maqolasidan so'ng dizaynerlik jamiyatidan tashqarida o'z kuchini topa boshladi [4. 110-b].
- + Tarixiy — uyg'onish davrida paydo bo'lgan va nafaqat real voqealar asosidagi syujetli asarlarni, balki mifologik mavzularni o'z ichiga olgan rangtasvir janri.
- + Amaliy san'at — kundalik hayotda ishlatiladigan buyumlarni badiiy jihatdan bezash (masalan, kashtachilik, kulolchilik, zargarlik). Amaliy san'at asarlari ko'z bilan ko'rish, his etish va anglashga mo'ljallangan. Amaliy san'at asarlari va buyumlari insonning moddiy muhitini go'zallashtirishga, estetik boyitishga xizmat qiladi, ayni paytda o'zining ko'rinishi, tuzilishi, xususiyatlari bilan insonning ruhiy holati, kayfiyatiga ta'sir etadi, bezatilgan narsalar hayotda foydalanilishidan tashqari badiiy qimmatini bo'lgani uchun ham qadrlanadi [5. 98-b].
- + Animalistik — janrning asosiy syujeti hayvonlarning tasviridir. Tasviriy san'at rivojlanishi davomida, uzoq yillar barcha janrlarda ijod qilish bir-biri bilan birga bordi. Shulardan ajralib chiqqan animalistik janr ham keyinchalik rivojlandi. Hayvonlar obrazini yaratish uchun uning xarakterini bilish lozim. Chunki u hayvon yoki qushlar faqat bizga go'sht, tuxum, jun va boshqa narsalargagina kerak emas. Ular tabiat muvozanatini saqlash, insonlarga har qanday damlarida hamroh bo'lish uchun yaratilgandir. Haykaltaroshlikda ijodkor nursoya o'yinidan foydalanish orqali asarning ta'sir kuchini oshirishga erishadi (nur tushishi bilan haykal jonlanadi, nur yo'nalishining o'zgarishi bilan undagi nur-soya tovlanishi ham o'zgaradi, natijada undan tomoshabin oladigan taassurot ham o'zgarib boradi).
- + Peyzaj — bu rangtasvirning asosiy janri bo'lib, tasvirning predmeti haqiqiy yoki inson tomonida sayqallangan tabiatdir. Tabiat tasviri syujetning tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, asarning g'oyaviy-estetik quvvatini oshirish, syujet rivojini tezlatish yoki sekinlatish, qahramonning ichki dunyosini ochish kabi vazifalarni bajaradi. Bu bilan peyzaj badiiy asarda ishtirok etuvchi personajlarni yanada to'laqonli ifodalashga yordam beradi. Badiiy asarda peyzajdan 2 xil usulda foydalaniladi: qahramonning ruhiy holatini tabiat tasviri bilan parallel ravishda tasvirlash va qarama-qarshi (kontrast) usulda tasvirlash. Peyzaj tasviri orqali muallif o'zining asosiy g'oyaviy niyatini ilgari surishi ham mumkin.
- + Arxitektura — bino va inshootlarni loyihalash va qurish (garchi ko'pchilik arxitekturani tasviriy san'atga kiritmasa ham, unda estetik jihat muhim rol o'ynaydi). Sohalar ichida eng qadimiy va nafis sohalardan biri bu arxitekturadir. Arxitektura qurilish san'atining oliy darajasi, biroq har qanday qurilishni ham arxitekturaga tenglashtirish yoki o'xshatish mumkin emas. Chunki qurilish juda keng qamrovli so'z bo'lib, arxitekturaga

mos bo'lmagan ayrim sohalarni ham o'z ichiga oladi [6. 460-b]. Arxitekturani inson amaliy faoliyatining boshqa turlaridan, shu jumladan, qurilishdan farqi shundaki, u foydalilik masalalaridan tashqari muayyan tarixiy, ijtimoiy-ma'naviy muhit, davr ehtiyojlarini qondiruvchi mafkuraviy va badiiy estetik vazifalarni ham bajaradi.

- ✚ Marina (fransuz. dengiz, Italiya. marina, lat. marinus “dengiz”) tasviriy san'atning janri turi bo'lib, unda tasvir mavzusi dengiz turlari, shuningdek dengiz janglari, bo'ronlar, kema halokatlari yoki dengizda sodir bo'layotgan boshqa voqealar sahnalari hisoblanadi. Bu landshaft janrining bir turi. Dengiz hayotidagi muhim voqealar, harbiy kemalar tafsilotini aynan tasvirlashda ushbu yo'nalish muhim ahamiyat kasb qiladi. Golland manzarachi rassomlaridan Ya.Porsellis, S.deVliger, X.Sigers va boshqalar dengiznavislik janri imkoniyatlarini yanada kengaytirib, dengiz tabiati va u bilan bog'liq baliqchilar hayotini haqqoniy aks ettirishda samarali ijod qildilar. Dengiz ko'rinishlari portret, tarixiy, batal, maishiy, animal janrdagi suratlarning orqa planida ham tasvirlanishi mumkin.
- ✚ Portret — bu haqiqatda mavjud bo'lgan shaxs yoki odamlar guruhining tasviri. Portret asosida aniq shaxsning qiyofasini abadiylashtirish mumkin. Uning muhim tomoni tasvirning tasvirlanuvchi (model, asli)ga aynan o'xshashligidir. Ijodkor portret orqali tasvirlanuvchi shaxsning ma'naviy dunyosini, ijtimoiy hayotdagi o'rnini, kasbi, jamiyatdagi mavqeyini aks ettiradi va uning shu jihatlari orqali davr xususiyati, siyosiy iqtisodiy ahvol haqida ma'lumot bera oladi. Rassomning kasbiy mahorati, portret ishlash uchun tanlagan materiallari esa uning yaratgan asarlariga takrorlanmas o'ziga xoslik baxsh etadi. Tarixan portretning xilma-xil tur va ko'rinishlari shakllangan: ishlanish usuli, bajaradigan vazifasi, shakli, mazmuniga ko'ra, dastgoh (kartina, byust, grafika varag'i) va monumental (haykal, freska, mozaika), tantanavor parad va intim, .hxajviy, satirik portret tarzida tasvirlanuvchining faqat bosh qismi, beligacha, butun bo'y-basti bilan old va yon tomonidan ishlanishi mumkin
- ✚ Fotografiya — obyektiv yordamida tasvirlarni suratga olish (ba'zida tasviriy san'atga kiritiladi). Fotografiya tasviriy ifodaning eng mukammal ko'rinishi bo'lib, uni dunyoning istalgan burchagida tarjimasiz teng tushunish mumkin. Axborotning eng ta'sirchan ko'rinishi sanbalgan fotografiya o'zida bir qancha janrlarni qamrab oladi. Bugungi kunda uning portret, reportaj, reklama, peyzaj hamda tijoriy janrlari keng tarqalgan, Yorum'lik sezgir materiallardan foydalanib hajmiy (fazoviy) tasvirlar olishning alohida usuli golografiya deb ataladi. U 15-asrda obyektlar tasvirini proyeksiyalab, so'ngra qog'ozga rasmini chizishdan boshlangan. Bu usulni Leonardo da Vinchi qo'llagan.

Xulosa. Tasviriy san'at darslarida o'quvchilarning o'quv-ijodiy faoliyatini integrativ tashkil etish ta'lim oluvchilarning individual qobiliyatlari, psixologik xususiyatlari va ijodiy salohiyatini inobatga olgan holda samarali pedagogik jarayonni ta'minlaydi. Tabaqalashtirilgan yondashuv asosida o'quv-ijodiy faoliyatni rivojlantirish yo'llari, usullari va shakllarining maqsadga muvofiq tanlanishi o'quvchilarda mustaqil fikrlash, badiiy tafakkur va ijodkorlik kompetensiyalarining bosqichma-bosqich shakllanishiga xizmat qiladi. Integrativ ta'lim jarayonida individual va guruhviy ishlarning uyg'unligi o'quvchilarning o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon etishiga, dars samaradorligini oshirishga hamda tasviriy san'at fanlarini o'qitish sifatini yangi bosqichga ko'tarishga imkon yaratadi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Haqberdiyev, B., Sotiboldiyev, A., & Abdumutalibov, O. (2025). Muhandislik grafikasi va tasviriy san'at, arxitektura va dizayn (texnik va san'at) fanlarini o'zaro integratsiyalash. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 5(6), 543-546.
2. Haqberdiyev, Baxtiyor (2025) Texnik va san'at fanlarini integrativ o'qitishda sinergetik kompetentlikni takomillashtirish. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 5 (1). pp. 387-391. ISSN 2181-1342
3. Rustamovich, H. B. (2025). Learning To Make Pencil Drawings And Sketches Using Linear And Aerial Perspective. Nvpubhouse Library for European International Journal of Pedagogics, 5(11), 131-133.
4. Haqberdiyev, B. R. Projection method in the integration of design elements and engineering graphics and design sciences. НАУКА и ОБЩЕСТВО, 110.
5. Rustamovich, H. B., & Qabiljanovich, R. U. (2024). The educational direction" fine arts and engineering graphics" in the formation of the scientific worldview of students the role of computer graphics engineering science. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 6(03), 97-100.
6. Haqberdiyev, B. (2025). O'quv faoliyati tamoyillarida integrativ va sinergetik yondashuvlar. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 5(5), 459-463.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 1 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).